

Любіч О. О.
*доктор економічних наук, віце-президент
Державної навчально-наукової установи
«Академія фінансового управління»
м. Київ, Україна*

Олійник Д. І.
*аспірант
Державної навчально-наукової установи
«Академія фінансового управління»
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-297-8-25>

РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Створення і діяльність державних банків розвитку (ДБР) у більшості країн світу регламентуються спеціальним законом, і лише в окремих країнах – через внесення змін до закону про банки та банківську діяльність. Згідно із законом важливо, що ДБР не може бути ліквідований або оголошений неплатоспроможним. Банк припиняє роботу лише зі скасуванням закону про ДБР.

На думку авторів, типова структура закону про ДБР має містити:

- правовий статус ДБР;
- призначення (місія) ДБР;
- гарантію уряду;
- основні функції ДБР;
- обмеження щодо діяльності ДБР в частині концентрації кредитного ризику та інвестицій;
- вибір каналів фінансування бенефіціарів (безпосередньо або через фінансових посередників);
- забезпечення політичної нейтральності банку;
- організаційну структуру та керівні органи ДБР;
- капітал і розподіл прибутку ДБР.

Визначення місії ДБР у багатьох нормативних актах містить багато спільного. Різниця зумовлена спеціалізацією конкретного банку – універсальної установи, спеціалізованого банку для підтримки розвитку економіки, експорту малого та середнього підприємництва (МСП), банку

фінансування інфраструктури тощо. Загалом ДБР відрізняються від комерційних банків своєю метою з акцентом на сприянні сталому розвитку замість максимізації прибутку.

Щодо європейських ДБР універсального спрямування, то у Польщі найдетальніше виписаний закон про ДБР (*Bank Gospodarstwa Krajowego*). Звертаємо увагу на те, що його фундаментальними цілями є підтримка економічної політики та соціально-економічних програм уряду (включаючи надання поруки та гарантій), напівурядових і регіональних програм розвитку, включно з проєктами, які виконуються за участю фондів ЄС та міжнародних фінансових організацій, інфраструктурних проєктів та розвитку МСП, у тому числі з використанням державних фондів [1].

У законі про ДБР Болгарії (*Българската банка за развитие*) визначено не місію, а принципи діяльності банку:

1) покращання, стимулювання та розвиток загального економічного, експортного та технологічного потенціалу МСП шляхом полегшення доступу до фінансування;

2) придбання та управління середньо- і довгостроковими місцевими та зовнішніми ресурсами, необхідними для реалізації економічного розвитку країни;

3) застосування схем та інструментів фінансування державних інвестицій та проєктів, які є пріоритетними в економіці країни;

4) отримання коштів та управління проєктами від міжнародних фінансових та інших установ;

5) залучення коштів та забезпечення фінансування з метою мінімізації регіональних дисбалансів у країні [2].

Закон про ДБР Мальти (*Malta Development Bank – MDB*) визначає [3], що метою банку є підтримка підприємництва та соціально-економічного розвитку шляхом надання сприятливих інвестицій і фінансування, фінансових та консультаційних послуг, а також випуску цінних паперів або інших інструментів акумуляції капіталу на підтримку цих послуг. Проводячи свою діяльність, MDB приділяє особливу увагу:

а) потребам малих і середніх підприємств через заходи державної допомоги;

б) великим інфраструктурним проєктам, котрі спрямовані на підтримку регіонального або національного розвитку.

Як видається, на даному етапі, з урахуванням воєнних умов, для України прийнятніша модель ДБР зі спеціалізацією на підтримці МСП, а для фінансування інфраструктурних проєктів варто створити інший ДБР. Така думка ґрунтується на важливій ролі приватного підприємництва у

створенні валового національного продукту і забезпеченні зайнятості, а також на доступності фінансування для великих корпорацій через комерційні банки та міжнародні ринки капіталу.

Наприклад, Британський банк підтримки малого бізнесу (British Business Bank) проголошує, що його мета полягає в сприянні сталому зростанню та процвітанню у Великій Британії та забезпеченні переходу до економіки з «нульовим чистим результатом» (парникових газів), підтримуючи доступ до фінансування для невеликих підприємств [4].

Слід підкреслити некомерційний статус банку розвитку, його політичну нейтральність, тобто – імунітету від спроб впливати на вибір проектів на користь певних політичних партій або діячів, головне, що такі банки відповідальні за реалізацію заходів державної економічної політики. Одним з інструментів забезпечення нейтральності має бути формування складу наглядової ради банку. Наприклад, наглядова рада ДБР Мальти складається максимум із шести членів, один з яких має бути посадовою особою Адміністрації (нагляду) фінансових послуг, один – посадовцем центрального банку Мальти, один – посадовцем Міністерства фінансів, один – від міністерств, відповідальних за Банк час від часу, і два незалежних професіонали з досвідом банківської та/або регуляторної роботи. Голова Наглядової ради призначається міністром з-поміж незалежних професіоналів після консультацій з опозицією.

Як правило, ДБР користуються певними пільгами – прибуток банку не підлягає оподаткуванню, що є цілком логічним, і підлягає розподілу на виплату дивідендів. Як наслідок, капіталізація ДБР зростає насамперед за рахунок нерозподілених прибутків. Наприклад, у Словенії прибуток SID Banka не розподіляється між акціонерами, а спрямовується на інші резерви у капіталі.

Вважаємо, що законопроект про державний банк розвитку має бути побудований на концепції, яку розглядає та затверджує уповноважений державний орган. Зазвичай на ДБР не поширюється загальний порядок нагляду і регулювання комерційних банків, у тому числі використовується інший підхід до формування складу наглядових рад: типовим є представництво у раді директорів міністрів, державних службовців та академічних вчених, усі вони повинні бути резидентами країни.

До ДБР не застосовуються звичайні економічні нормативи, включно з капіталізацією та кредитними ризиками. Головною відмінністю також є відсутність коштів клієнтів у пасивах ДБР, тому такі установи не вразливі до ризику вилучення коштів клієнтами, а для держави не

виникає загроза приймати тягар компенсаційних виплат вкладникам, якщо вони втрачають заощадження в разі краху роздрібного банку.

Водночас для результативного виходу на міжнародні ринки капіталу вкрай важлива гарантія держави на виконання всіх зобов'язань ДБР. Проте така підтримка має передбачати певні обмеження на масштаби прийняття ризику банком і конкретизацію ризиків. Доречно навести визначення гарантій у законі про ДБР Угорщини (Magyar Fejlesztési Bank – MFB Zrt.) [5]. Держава несе відповідальність як гарант за кошти бюджету зобов'язань банку MFB Zrt: а) для виконання платіжних зобов'язань, що випливають із кредитів і позик, отриманих з метою залучення коштів, а також випуску облігацій; б) для виконання зобов'язань, що випливають із кредитного фінансування, наданого на підставі рішення уряду, а також із грошових і банківських гарантій, взятих на користь третіх осіб. Крім того, від імені держави, на підставі рішення, міністр, відповідальний за державні фінанси, у зв'язку з кредитами та позиками зі строком погашення понад один рік, взятими MFB Zrt., з метою залучення коштів, а також облігаціями, випущеними MFB Zrt., щодо їх суми, вираженої в євро, можуть укласти договір хеджування. Закон про бюджет Угорщини визначає:

а) верхню межу сукупного обсягу позик та облігацій, випущених MFB Zrt., з метою залучення коштів;

б) на підставі рішення Уряду верхню межу суми зобов'язань, що виникають із кредитного фінансування, наданого MFB Zrt., а також із грошових та банківських гарантій, наданих на користь третіх осіб;

в) верхню межу сукупної суми коштів у форинтах, яка покривається угодами про хеджування обмінного курсу, пов'язаними з кредитами та позиками з терміном погашення понад один рік, а також облігаціями, випущеними MFB Zrt., з метою отримання коштів;

г) портфель кредитів і позик, наданих MFB Zrt.

Передбачено, що MFB Zrt. залучає кошти в іноземній валюті з терміном погашення понад один рік за погодженням із міністром, відповідальним за державні фінанси, та міністром, який здійснює права власності.

Таким чином, на підставі узагальнення нормативно-правової бази ДБР європейських країн можливо розробити законопроект подібного банку для України у стислі строки, з урахуванням стратегічних пріоритетів, структури банківського сектору та необхідності стимулювання підприємництва в умовах воєнного стану.

Література:

1. Ustawa dnia 14 marca 2003 r. Banku Gospodarstwa Krajowego.
URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/bank-gospodarstwa-krajowego-17023649>
2. Bulgarian Development Bank Act. URL: <https://bbr.bg/en/public-information-bbr/law-about-bdb-and-articles-association/law-about-bdb/>
3. Malta Development Bank Act. 17th of November 2017.
URL: <https://legislation.mt/eli/cap/574/eng/pdf>
4. Supporting sustainable recovery across the UK. Annual Report and Accounts 2022 / British Business Bank. 200 p. URL: https://www.british-business-bank.co.uk/wp-content/uploads/2022/09/BBB_Annual_Report_2022_TAGGED.pdf
5. 2001 law about the Magyar Fejllesztési Bank Joint Stock Company.
URL: <https://njt.hu/jogszabaly/2001-20-00-00>